

ביאורים

לאחר שלמדנו על מידות הזהירות והזריות, הגענו לעסוק עתה במידת הנקיית. הרמח"ל מגדיר מידה זו: "היות האדם נקי לגמרי מכל מידה רעה ומכל חטא, לא די ממה שהחטא בו מפורסם וגלוי, אלא גם כן ממה שהלב נפתה בו להורות התר בדבר".

הזהירות והזריות מתייחסות אל מעשיו ופעולותיו של האדם. לעומתם, מידת הנקיית מתייחסת אל הלב. נקיית האדם והשמירה המרובה אינה רק 'מלמעלה', בדברים הפשוטים והידועים, אלא ניקיון פנימי ויסודי של הכול.

על דרך משל אפשר לדמות את העניין למפה לבנה. פעמים רבות משתמשים במפה, פורסים אותה לנוי, ולאחר תקופת מסוימת, כשהיא כבר ספגה לכלוך ואבק, מכבסים אותה. אמנם כאשר המפה מתלכלכת ונעשה בה כתם גדול ומשמעותי, מכבסים את המפה מיד, בלא להתמין. אבל תמיד היו במפה לכלוכים, לא? נכון, אבל לכלוכים אלו לא יצרו תחושה של לכלוך, אלא הוסיפו למפה מעט גוון אפרורי.

כך גם יחס הזהירות והנקיית. האדם הזהיר מקפיד, אמנם, על ניקיון מעשיו ונוזהר שלא יהיו בהם כתמים, אבל הניקיון אינו יסודי כל כך. ניקיון זה מסיר את הלכלוכים הגסים, אבל אינו עוסק בכללכלוכים הזעירים, אשר בשגרת היום יום אפילו לא ממש נחשבים לכללוך.

אבל האדם הנקי הוא מצוחצח. כל רגע ורגע כאילו יצא ממכונת הכביסה. גם לכלוך קל אשר במבט רגיל ושטחי אינו נחשב לכללוך זוכה לצחצוח. גם דברים שנובעים מתוך פיתוי זעיר של הלב הנוטה להקל ולהתיר - מתנקים.

הרחבות

• הישר והכובש

ולא תטהו החמדה לשום דבר. הרמח"ל רואה פחיתות מעלה בכך שהאדם מתאוה לעשיית חטא כל שהוא. הרמב"ם מביא מחד דברי פילוסופים הרואים חיסרון במי שתאב לרע ומתגבר עליו (לעומת מי שכלל לא מתאוה לרע), ומאידך, מאמרי חז"ל שנראה מהם שהמושג - התאב לחטא ומתגבר הוא בעל מעלה גדולה יותר, כדוגמת "לפום צערא אגרא" [אבות ה, כג], "לא יאמר אדם אי אפשי (איני רוצה) לאכול בשר בחלב... אלא אפשי, ומה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי" [תורת כהנים, קדושים]. הרמב"ם כותב, שאין הדברים סותרים: "שהרעות אשר הן אצל הפילוסופים רעות... הם הדברים המפורסמים אצל בני האדם כולם שהם רעות, כשפיקות דמים... ואין ספק כי הנפש אשר תתאוה לדבר מהם ותשתוקק אליו היא נפש חסירה... אבל הדברים אשר אמרו החכמים שהמושג בנפשו מהם יותר טוב ושכרו יותר גדול הן המצוות השמיעיות, וזה נכון, כי אלמלא התורה לא היו רעות כלל" [שמונה פרקים ו].

הרב חרל"פ מבאר את דברי הרמב"ם: "אין כוונתו שיהיה חס ושלום נכסף אחרי עבירות ויהיה מחשבות ליבו רק רע כל היום... אבל כוונת הרמב"ם, שכמו שצריך האדם למשול על מעשיו כן צריך לשלוט על רוחו ועל מחשבותיו, לתת שלטת (שליטה) להתורה לא רק על מעשים כי אם גם על המחשבות, שמתוך שאסרה תורה זה וזה אינו נכסף להם הגם שמצד טבעו היה נכסף להם" [מי מרום א עמ' קכא].

פרקי י - בבאור מדת הנקיית

ההגדרה: ניקיון מכל רע, גם מהוראות היתר מוטעות

מדת הנקיית היא, היות האדם נקי לגמרי מכל מדה רעה ומכל חטא, לא די ממה שהחטא בו מפורסם וגלוי, אלא גם כן ממה שהלב נפתה בו להורות התר בדבר, שפאשר נחקר עליו באמת נמצא שלא היה ההתר הוא נראה לו אלא מפני היות הלב עדין נגוע קצת מן התאוה, כי לא טהר ממונה מכל וכל, על כן תמשכהו להקל לו.

אף האדם אשר טהר מזה הנגע לגמרי ונקה מכל רשע רע שמשארת התאוה אחריה, הנה ראיתו תהיה ברורה לגמרי והבחנתו זכה ולא תטהו החמדה לשום דבר, אלא כל מה שהוא חטא, אפלו שיהיה קל שבקלי החטאים, תפירוהו שהוא רע ותרחיקהו ממונו.

וכלשון הזה אמרו חכמים על השלמים המטהרים מעשיהם טהרה רבה שלא יהיה בהם אפלו נדנדו דבר רע, "נקיי הדעת שבירושלים" (סנהדרין כג ע"א).

ההבדל בין הזהיר (הכובש יצרו) לבין הנקי (המשנה טבעו)

והנף רואה עתה ההפרש שבין הזהיר והנקי, אף על פי שקרובים הם זה לזה בענינם, הזהיר הוא הנזהר במעשיו ורואה שלא יחטא במה שכבר נודע לו ומפורסם אצל הכל היותו חטא, אמנם עדין איננו אדון בעצמו שלא ימשך לבו מן התאוה הטבעית שלא תטהו להראות לו התרים באיזה דברים שאין רעתם מפורסמת.

וזה, כי אף על פי שהוא משתדל לכבש את יצרו ולקפות את תאוותיו, לא מפני זה ישנה את טבעו ולא יוכל להסיר מלבו התאוה הגופנית, אלא שיכבש אותה וילך אחר ההקמה ולא אחריה, אף על כל פנים חשף החמירות עושה את שלו להסיתו ולפתותו.

ההרגל בזהירות ובזריות מביא לנקיית

אמנם אחר שיתרגל האדם הרגל גדול בזהירות הנה, עד שינקה נקיון ראשון מן החטאים המפורסמים, וירגיל עצמו בעבודה ובזריותה, ותגבר בו האהבה אל בוראו והחמדה אליו, הנה כח ההרגל הזה ירחיק אותו מעניני החקר וידביק דעתו אל השלמות הנפשי עד שסוף סוף יוכל להגיע אל הנקיון השלם, שכבר יכנה אש התאוה הגופנית מלבו בהתגבר בו החמדה האלהית ואז תשאיר ראיתו זכה וברה, כמו שפכתבתי למעלה, שלא יפתה ולא ישגהו חשף חמירותו וינקה במעשיו מכל וכל.